

„E pályán nem lehet unalmas munkakör”

Beszélgetés dr. Wix Györgynével, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetőjével

Dr. Wix Györgyné 1926. április 29-én született Budapesten. 1944-ben érettségizett, s különböző egyéb munkaterületi próbálkozások után 1949 szeptemberében került az Országos Könyvtári Központba. A budapesti tudományegyetem levelező tagozatán magyar szakos diplomát szerzett, közben az OKK-ban, illetve utódintézményében, a Népkönyvtári Központban, majd az Országos Műszaki Könyvtárban dolgozott mint könyvtáros. 1957. jún. 1-től nyugdíjazásáig az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa volt. Munkaterülete mindig az állományépítéssel függött össze: 1962-ig a könyvelosztónál, ezután a gyarapítási osztályon előbb osztályvezető-helyettesként, 1976-tól pedig osztályvezetőként tevékenykedett.

– *Idestova fél évszázada már, hogy mint kezdő egyetemistát, egyik könyvtárunkban szakmai kérdéssel Seregély Emilhez utasítottak. Még ma is taníthatnák a színiakadémián azt a bárgyú arckifejezést, amellyel a hölgyre néztem, aki biztosított róla, hogy ő az, akit keresek: Seregély Emmi. De abban az időben még azt tartottuk természetesnek, hogy komoly szakmai eligazítást csakis férfiak adhatnak. Persze, akkoriban is voltak kiváló női könyvtárosok, de „a szakma elnöiesedése” később kezdődött, gondolom, éppen pályakezdő korában. Bizonyára tud erről érdekes adalékokkal szolgálni.*

– 1949-ben kerültem „könyvtári berkekbe”, olyan munkakörbe, amit mindig is nők töltöttek be: a kiváló nyelvészprofesszor, *Telegdi Zsigmond* mellett lettem titkárnő, aki akkor az Országos Könyvtári Központ, az OKK elnökének tisztét töltötte be. Az idő tájt valóban még fele-fele arányban voltak ott a két nem képviselői. S hogy a „nőuralom” még mennyire a távoli jövő zenéje volt, arra ékes bizonyíték, hogy midőn az ötvenes évek elején egy alkalommal az OKK-ba a vezetői utánpótlás szempontjából számításba jövő fiatalokat dele-

gáltak a könyvtárak, ez a társaság egytől egyig férfiakból állt. Amikor pedig egy váratlan fordulat következtében átvedlettem könyvtáros-tanonccá – ugyanis beválasztottak a szakszervezeti bizottságba, és akkori főnököm, a puritán és jóságos *Zalai Zoltán* összeférhetetlennek ítélte, hogy egy SZB-tag az igazgató közvetlen alárendeltje legyen –, olyan osztályra kerültem, ahol kifejezetten „férfiuralom” volt. De ezek a férfiak olyan szakmai kiválóságok voltak, mint *Kőhalmi Béla* (ő volt az osztály vezetője), *Fitz József*, továbbá *Komjáthy Miklós*, a kiváló történész, *Ferenczy Géza*, a nem kevésbé kiváló nyelvész, s köztük kezdte mutogatni orosz-lankörmeit *Borsa Gedeon* és *Dörnyei Sándor* is. A kisebbségben levő női nem egyáltalán nem vette rossz néven ezt a férfiuralmat, pedig közöttük is voltak, akiktől lehetett tanulni, mint például *Hajdúné Malán Magdától* vagy *Ürögdi Györgynétől*. Nyugodtan állíthatom, hogy ebben a társaságban jobb hangulat – mai szóhasználattal: munkahelyi légkör – uralkodott, mint mostanában a teljesen női közösségekben. Viszont kétségtelen, hogy míg a férfiak a nagyvonalú tervezést és

szervezést részesítették előnyben, azt az aprólékos, nagy pontosságot és kitartó szorgalmat igénylő munkát, amelyet a könyvtári munkakörök többsége megkívánt – és meg is kíván –, a nők jobban végzik, s megtalálják benne a munka örömet.

– Amit ezekről a kezdeti évekről elmondott, azt sugallja, hogy szerencsés körülmények segítették a könyvtárosi pálya megkedveléséhez.

– Valóban minden a legszebben indult. Szakmailag és emberileg egyaránt kiváló példaképek és tanítómesterek közé kerültem, akik sohasem fukarkodtak szellemi kincseikkel, s továbbadták a fiataloknak azt, amit szakmai útravalónak szántak. Nem utolsósorban a könyvtárosi hivatásnak azt az erkölcsi „alapállítását”, amely szerint e pályán nem lehet unalmas munkakör. Minden területen a kutatást szolgáljuk, a művelődést segítjük. Abban az időben még nem volt divat a bármilyen áron való „önmegvalósítás”. A könyvtáros mindenkori erkölcsi kötelezettsége azoknak a szolgálata, akiknek önmegvalósítása a nemzet számára fontos, illetve azok segítése, akik műveltségük elmélyítésére szorulnak.

Az Országos Könyvtári Központ megszűntével jogutódja, a Népkönyvtári Központ munkatársa lettem, s itt az állami tulajdonba került könyvek szétoztásának szervezésében vettem részt. Az igazgat beállva igen kis részt, mert a munka olajozott menetének kidolgozásában *Borsa Gedeonnak* volt oroszlárnésze.

– Ebből nőtt ki később az OSZK könyvelosztó osztálya. Tehát mint könyvtáros kezdettől fogva a *Széchenyi Könyvtár* kötelékében dolgozott.

– Némi megszakítással, mert a Népkönyvtári Központ feloszlata után három évre az Országos Műszaki Könyvtárba kerültem. A környezet kellemes volt, a munkakör azonban még az én felfogásom mellett sem túlságosan szíverítő: a bejelentett fordítások katalógusát kellett gondoznom. Így azután nem sokat töprengtem, amikor 1957-ben az OSZK-ba hívtak. Addigi igazgatóm, *Jánszky Lajos* megkérdezte ugyan, hogy nem sajnálom-e ott hagyni az OMK gyönyörű új épületét, de én büszkén válaszoltam, hogy pár éven belül az OSZK még gyönyörűbb épületbe költözik. Az időpontot illetően, mint tudjuk, némileg derűlátó voltam, de választásom minden más tekintetben szerencsésnek bizonyult: mindig szép munkaköröm és – ami igen fontos – kedves kollégáim, valamint olyan felejtethetetlenül jó főnökeim voltak, mint *Horváth Viktor*, majd később *Birkás Endre*.

– Említette, hogy az OSZK új épületének pár éven belül történő megnyitását illetően kissé optimista volt. De az épület végül, ha nagy késéssel is, elkészült. Most hadd tegyem fel így a kérdést: nem volt-e kissé optimista az épület funkcióját illetően is? Úgy érzi, hogy a nemzeti könyvtári feladatok megoldására alkalmas létesítménybe költözött az OSZK?

– Egyáltalán nem érzem azt, hogy a reprezentatív új épület hosszú távon alkalmas volna könyvtári feladatok megoldására. Kezdvé a raktári férőhelyek véges voltával és folytatva a műemlék-épület természetéből adódó kilométeres kocogásokra kényszerítő folyosókkal még számtalan olyan szerencsétlen adottságát említhetném az épületnek, amit nem sikerült kiküszöbölni. De e tekintetben nem is lehettem optimista. Kényszerhelyzet volt, amikor az OSZK akkori vezetősége elfogadta a várbeli épületet, s mindannyian tudtuk, hogy az új otthon „szép lehet, de okos nem.” Mindenesetre úgy érzem, hogy ehhez képest egészen jó lett az elhelyezésünk. Hogy a raktárak a tervezett ötven évnél jóval hamarabb betelnek majd, abban az építkezés elhúzódása a ludas.

– Pályáján nyilván nagy segítségére volt a nyelvekben való jártassága: angol, francia, német, latin, nem is akármilyen fokon, s mellé bizonyos alapfokú tájékozottság a szláv nyelvekben. Nem gondolt arra, hogy e nagy nyelvismeretét hasznosabb módon értékesítse?

– Úgy érzem, eléggé hasznos hajtóan értékesítettem. Több, mint két évtizedig, 1962-től nyugdíjba menetelemig, 1983-ig én feleltem a nemzeti könyvtár külföldi dokumentumokkal történő gyarapításáért, s él bennem az a nem titkolt remény, hogy aki az OSZK raktárában végigné az „én időszakom” jelzettartományain, kevés könyvnel fogja megkérdezni, hogy ezt ugyan mi a csodának szereztek be. Ezzel kapcsolatban nem mulaszthatom el megemlíteni *Pajkossy György* nevét. 1962-ben ő hívott át a könyvelosztóból a gyarapítási osztályra. A külföldi gyarapítással kapcsolatos „tudományom” az ő mindig szigorú kritikájának és magas színvonalú követelményeinek, kimagasló szakmai irányításának következménye. Mindig lámpaláz fogott el, amikor bemutattam a vételre javasolt külföldi művek jegyzékét, vagy amikor átnéztük a feldolgozásra indítandó külföldi anyagot. De a problémák megbeszélése során mindig tanultam valamit, aminek később hasznát láttam. Az ő példája nyomán alakult ki az a meggyőződés, hogy az igazán jó főnök, aki személyi kérdésekben hu-

mánus, a szakmaiakban pedig ragaszkodik az általa felállított magas mércéhez. Egyet azonban hozzátennék: a jó szó is nagyon fontos, a dicséret éppen úgy építhet, mint a bírálat.

– *Mindebből úgy látszik, hogy a könyvtári munkák közül a gyarapítás állt legközelebb szívéhez.*

– Hosszú ideig inkább az olvasószolgálat vonzott. Úgy éreztem, hogy a csodált Köhalmi Béla és Fitz József alapelvének és követelményének, amely szerint a könyvtárosnak addig kell kutatnia, amíg az olvasó által feltett kérdésre a segítő választ meg nem találja, ott lehet legjobban megfelelni.

– *Tetszett nekem a jelző: segítő válasz. Napjaink könyvtártörténetének e két nagy alakjával én már csak mint nyugdíjas „szaktanácsadókkal” találkoztam. Mindkettőjüket a nagy tudásból következő szellemi alázat jellemezte.*

– Ha e kifejezést megtisztítjuk méltatlanul ráakódott lekicsinylő értelmétől, valóban bátran említhetjük mindkettőjük szép emberi tulajdonságaként, mert eljutottak arra a fokra, amelyen már belátható a tudás végessége is, tehát elkerülhetők az „én még ezt is tudom” és a „te még ezt sem tudod”-féle gyermekeségek. És ha már szó esik kettejükről – sajnos, általában kevésszer emlegetjük őket –, akkor azt is hadd mondjam el, hogy nemcsak emberi tartást, a kérdés megfogalmazása szerint a széles körű szakmai tudásból fakadó „szellemi alázatot” tanulhattak tőlük a fiatalok, hanem

kollegialitást is: kedvesebb, szebb kapcsolatot, mint ahogy ők ketten egymással, a fiatal szakmabeliekkel és másokkal társalogtak, nehéz elképzelni.

– *Visszatérve a pályamódosításhoz: végül mégis a gyarapítás mellett döntött.*

– Igen, és csaknem harminc évi állomány-építési munkám során be is igazolódott számomra, hogy ez a könyvtári feladatkörök legszínesebbike. Legalábbis a nemzeti könyvtárban. Megismerhettem az egész hazai könyvtermést azon frissiben, ahogyan megjelent. Ez persze nem mindig jelent különleges örömet, főleg ha az egyre szaporodó presztizs-kiadványokra gondolok, amelyeket öndokumentációként publikálnak vállalatok, szövetkezetek és hadd ne folytassam, kik és mik. Ehhez jött a külföldi gyarapítás: tulajdonképpen áttekintésem volt az egész világ könyvtermése felett. Ezenfelül a retrospektív beszerzés során át kellett nézmem a hazai és a külföldi antikvár és aukciós katalógusokat is, és szinte természetesen alakult ki bennem az az érzés, hogy egyike vagyok azoknak, akik akarva-akaratlan megismerték a világ könyvpiacát.

Igaz, hogy ehhez ki kellett alakítani magamban azt a képességet, hogy olyan érdeklődéssel olvassam a katalógusokat és a bibliográfiákat, mint mások a krimi vagy a divatlapokat. Kialakult az az ösztönöm is, hogy vadásznak érezzem magam, aki kutatásával eddig ismeretlen trófeák megszerzésére törekszik konok szívóssággal.

Magát (aki egy időben ugyancsak külföldi gyarapító volt) idézve: „Minden antikvárkatalógus olyan, mint a lekváros bukta; igen sok tésztát kell megenni ahhoz, hogy egy picike lekvárhoz juthassunk”. Ez kétségtelenül így van egy olyan nagy múltú, nagy előzményekkel rendelkező és gazdag állományú intézmény esetében, mint a miénk, ám a gyarapításra kijelölt, de az állományban már meglevőnek talált tételek is nyújthatják a jól végzett munka örömét: bebizonyítottuk, hogy az elődök útját folytatjuk.

Mindezeknél érdekesebb az aukciók izgalma: miénk lesz-e az a tétel, amelyre megbízást adtunk, és mennyiért? Pályám során „vásároltam” corvinát és ismeretlen régi magyar nyomtatványt, *Bessenyeinek* Magyarországon eddig ismeretlen folyóiratát, *Liszt-kéziratokat* és folytathatnám a sort. Egy bizonyos: a jól sikerült beszerzés mindig sokkal boldogabbá tett, mintha magamnak vettem volna, mondjuk, egy bundát.

– *A berni városi könyvtárban van egy Joannes Dünz eszetjével készült 17. századi kép. Hét férfi látható ezen – mindegyik külseje, megjelenése tekintélyt sugároz, noha szemmel láthatólag fiatalok is vannak közöttük –, s gondterhelt magatartásukból kivüláglík, hogy valamilyen nagyon fontos, esetleg évszázadokra kiható döntés előtt állnak. A kép címe pedig: „Összeült a könyvtárbizottság, hogy új könyvek vásárlásáról tanácskozzon”. E festmény emléke felidézi bennem a Maga megfogalmazását: „A könyvtári szerzeményezés az anonim halhatatlanság.”*

– Nem csodálom, hogy a berni urak gondterheltek voltak. Az állományépítés felelősséggel jár. A rendelkezésre álló összeget úgy kell beosztani – ha sok van belőle, úgy kell elkölteni –, hogy a könyvtárba annak gyűjtőkörébe vágó, tehát az olvasók által keresett könyvek kerüljenek, s hogy ezek megfelelő tudományos színvonalat képviseljenek. Az „állományépítés” kifejezés arra utal, hogy a könyvtári állomány épületnek fogható fel. Alapjait az elődök hosszú sora rakta le, nekünk pedig úgy kell továbbépítenünk, hogy statikailag is, esztétikailag is megállja a helyét. Kötelezpéldányok, külföldi klasszikusok esetében ez nem okoz gondot, s vannak könnyen felismerhető értékű idegen nyelvű „alapszabványok” is. Akad azonban problémákat okozó csoport is, hiszen honnan érezhetné meg a gyarapító, hogy egy adott mű tartalmánál, esetleg módszerénél fogva hatalmas tudományos vagy irodalmi visszhangra fog találni, s ezért okvetlenül be kell szereznie. Külföldi könyvtárosok tartalmi elbírálás alapján válogathatnak, hiszen a helyi könyvkereskedőktől megkapják a világ legfontosabb kiadóinak szinte valamennyi publikációját, de mi, magyar gyarapítók csak a gyakorlatra, a kiadók nyújtotta tájékoztatásra támaszkodhatunk, ha egy-egy új szerző neve bukkan fel. A recenzíók csak nagy késéssel igazítanak el, akár csak a kutatók, illetve az olvasók jelzései. Olykor jölesnek, ha ez utóbbiak nemcsak a hiányokat kifogásolnák, hanem a meglévő eredményeket is örömmel üdvözlőnek. Mi gyarapítók névtelenek vagyunk, s még ha nem volnánk is azok, munkánkat tulajdonképpen csak az utókor tudja majd igazán elbírálni ilyesfajta megjegyzésekkel: „Minek ez a sok ócska vacak a raktárban.” Vagy: „Igazán jól válogatott állomány, amelyből alig kell elavultat kiiktatni.”

„Nem állományt kell apasztani – mondogatta Pajkossy György –, hanem megfontolni, hogy mit szerzünk be!” Azt hiszem, ez a lehető

legfontosabb gyarapítási alapelv, s tán emiatt oly gondterhelt a berni beszerzési bizottság ábrázata.

– Többször hangsúlyozta már a névtelenséget, amivel egyébként most még más szempontból is kapcsolatba került, hiszen egy 18. századi anonim-lexikon összeállításán fáradozik.

– Való igaz, bár ebben nem az vonzott, hogy kétszeresen is névtelen legyek. Különbösen sem szép tőlem a névtelenség túlzott hangsúlyozása, hiszen úgy érzem, hogy a Szabó Ervin-emlékérem, amelyet kaptam, arra utal: a legnévtelenebb munkakört is el lehet ismerni.

Ami az anonim-lexikont illeti: mintegy húsz éve gyűjtöm a névtelenül megjelent magyar és magyar vonatkozású művek szerzőire vonatkozó adatokat. A kutatást azért korlátoztam a 18. századra, mert ez volt nálunk az anonimítás fénykora, előbb a szerzők szerzetesi mivolta, majd a hazai cenzúra- és politikai körülmények következtében. Most, hogy nyugdíjba kerültem, remélem, hogy az összegyűlt 5–6 ezer címet rendbetéve a kollégáknak és a kutatóknak egyaránt hasznos lexikon meg is jelenhet. Egyelőre – szerencsére – nagymamái és egyéb családi kötelezettségeim nem teszik lehetővé, hogy teljes időmben nekiessek a cédualahalomnak: megmarad élvezetes és érdekes otthoni kikapcsolódásnak, amellyel a ritka pihenőórákban jutalmazhatom meg magam.

– *Hosszú ideig egy szamottevő deviza-lehetőségekkel rendelkező könyvtár külföldi beszerzéseit irányította. Mik voltak a szempontok, amelyek saját könyvtárának építésében vezették?*

– Fogalmazhatok úgy is, hogy elsősorban anyagi szempontok, de úgy is, hogy a tudathasadás lehetséges elkerülése. Ugyanis amíg a könyvtárban azt mondhattam egy 100 ezer forintos, a szerzők által szignált Kassák vagy Vasarely-albumra, hogy vegyük meg, mert igazán megéri, addig háromszor meg kellett gondolnom, hogy saját könyvtáramban egy 100 forintos könyvet megvegyek-e.

Egyébként tartottam magam ahhoz a szerzeményezői, könyvtáresetikai alapszabályhoz, hogy a könyvtári és az otthoni „gyűjtőkör” nem eshet egybe, valamint ahhoz a magam alkotta elvhez, hogy ellen kell állni az antikváriumok csábításának. Egy műfaj azért van, amelynek nem tudok ellenállni: ha nem is következetesen, de az anyagi lehetőségeim szabta határok között gyűjtöm a hazai memoárirodalmat.

Kelecsényi Gábor